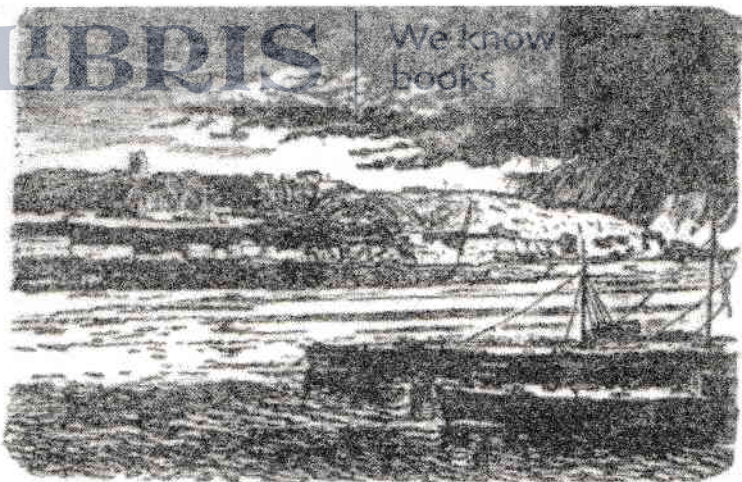

Maxim Gorki
LIBRIS | we go books

Copilăria mea

REGIS

1

În odaia întunecată și îngustă, jos, lângă fereastră, zace tata, cu trupu-i lung îmbrăcat în alb; degetele picioarelor lui desculțe sunt rășchirate într-un chip ciudat, degetele mângâioaselor lui mâini, smerit așezate pe piept, sunt și ele desfăcute; ochii lui veseli sunt acoperiți cu monede ca niște rotogoale negre, fața lui bună e întunecată și mă înspăimântă cu dinții urât dezveliți.

Mama, pe jumătate goală, într-o fustă roșie, stă în genunchi, și dă părul lung și moale al tatii de pe frunte pe ceafă, cu un pieptene negru cu care îmi plăcea mie să zgârii cojile de pepeni verzi.

Mama vorbește întruna, nu știu ce, cu o voce groasă și răgușită; ochii ei cenușii sunt umflați și parcă se topesc, scurgându-se în picături mari de lacrimi.

Pe mine mă ține de mână bunica o femeie rotundă, cu capul mare, cu ochii peste măsură de mari și cu un nas caraghios și umflat.

E neagră toată, e moale și foarte interesantă, și, însoțind frumos pe mama, plânge și ea într-un chip, nu știu cum, deosebit; tremură din tot trupul, mă trage și mă împinge către tata.

Eu mă împotrivesc, mă ascund după ea, mi-i frică și mă simt stingherit.

Nu mai văzusem oameni mari plângând și nu înțelegeam vorbele rostite mereu de bunica:

— la-ți rămas bun de la tata, n-ai să-l mai vezi, a murit, porumbelul mamei, cu zile, înainte de vreme...

Fusesem rău bolnav și eu, abia mă sculasem din pat. În timpul bolii țin bine minte — tata se juca vesel cu mine; apoi, deodată a dispărut și în locul lui a venit bunica, o ființă ciudată.

— Tu de unde ai mai picat? o întrebai.

Îmi răspunse:

— De sus, de la Nijni*, și n-am picat, am venit pe apă, tu, pocitură!

Era ceva caraghios și neînțeles: sus, în casă, stăteau niște persani bărboși și boiți, iar jos, la subsol, un calmuc bătrân și galben vindea piei de oaie.

De pe scară, te puteai coborî călare pe parmaclâc sau, de cădeai, veneai deodată cu capul în jos - asta o știam eu bine... Și ce caută aici apa? Nimic nu-i adevărat și e caraghios de încurcat...

— Dar de ce sunt pocitură?

— Fiindcă faci gură, zise bunica, râzând și ea.

Vorbea cu blândețe, vesel, frumos. M-am împrietenit cu ea din prima zi, și acum aș fi vrut să plece cu mine mai iute din odaia asta.

Mă apasă mama; lacrimile și bocetele ei îmi deșteaptă o stare sufletească nouă și plină de neliniște. Pentru întâia dată o văd așa. Întotdeauna fusese severă; vorbea puțin. E curată, netedă și mare ca un cal; are un trup aspru și niște mâini grozav de puternice.

Acuma, deodată, s-a umflat urâcios, nu știu cum, și s-a zburlit; totul e rupt pe ea; părul care-i stătea pe cap frumos, ca o căciulă mare, luminoasă, s-a împrăștiat pe umărul gol, i-a căzut pe față, iar o jumătate din el, împletit într-o coadă, atârnă, atingând fața adormită a tatii.

* Nijni - Novgorod

De mult stau în odaie, și ea nu s-a uitat nici o singură dată la mine; piaptăna pe tata și se bocește întruna, înecându-se de lacrimi. Pe ușa bagă capul niște oameni negri și un gardist. Acesta strigă mânios:

— Ridicați-l mai repede!

Fereastra e acoperită cu un șal negru, care se umflă ca o pânză de barcă. Odată, tata mă plimba cu barca cu pânză; deodată bubui un tunet.

Tata începuse să râdă, mă strânse cu putere între genunchi și strigă: „Nu-i nimic, nu te teme. Luc!”

Mama se smuci deodată, greoaie, de pe dușumele, se lăsă jos din nou, se răsturnă pe spate, împrăștiindu-și părul pe jos; fața ei orbită și albă se învineți și, rânjindu-și gura ca și tata, rosti cu o voce firoasă:

— Închideți ușa... Luați-l pe Alexei!

Dându-mă la o parte, bunica se aruncă spre ușa, strigând: — Nu-i hoieră, trebuie să nască, f ie-vă milă, oameni buni!

Mă ascunsei într-un colț întunecos, după un cufăr, și acuma mă uitam de acolo cum se zbuciumă mama pe dușumele, gemând și scrâșnind din dinți, iar bunica, târându-se în jurul ei, rostește cu dragoste și bucurie:

— În numele Tatălui și al Fiului! Rabdă, Variușa!* Prea sfântă Maică Precistă, ocrotitoare...

Mi-i frică! Ele se zbuciumă jos, lângă tata, îl ating, gem și țipă, iar el stă nemișcat și parcă ar râde.

A ținut mult zbuciumul ăsta pe dușumele; câteodată mama se ridica în picioare și iar cădea; bunica ieși din odaie, parcă rostogolindu-se ca un ghem negru și moale; apoi, deodată, în întuneric, se auzi un țipăt de copil.

— Slavă Ție, Doamne! zise bunica. Băiat! Și aprinse o lumânare.

Eu trebuie să fi adormit în ungherul meu. Mai mult nu țin minte nimic. Altă întipărire în amintirea mea: o zi ploioasă, un colț pustiu de cimitir.

Stau pe o movilă lunecoasă de pământ lipicios și mă uit în groapa în care a fost coborât sicriul tatii, în fundul gropii

* Diminutiv de la Varvara

e apă multă și niște broaște. Două s-au și urcat pe capacul galben al sicriului.

Lângă groapă stau eu, bunica, gardistul ud de ploaie, și doi oameni mânioși, cu niște lopeți. Peste toți cade o ploaie caldă și mărunță, cu stropi ca niște mărgele.

— Acoperiți! zise gardistul, plecând.

Bunica începu să plângă, ascunzându-și fața cu un colț al broboadei. Oamenii se aplecară și începură să arunce în grabă pământul în groapă; apa bolborosi.

Sărind de pe sicriu, broaștele începură să sară pe pereții gropii; bulgări de pământ le prevăleau la fund.

— Dă-te la o parte, Lonia, zise bunica, luându-mă de umăr. Țâșnii de sub mâna ei; nu-mi venea să plec.

— O, Doamne, vezi cum ești! se plânse bunica, nu știu, de mine, sau de Dumnezeu. Și mult timp stătu tăcută, cu capul plecat. Groapa era acum astupată, dar ea tot mai stătea.

Oamenii aruncau cu un zgomot înăbușit pământul cu lopețile. Năvăli deodată vântul, alungă ploaia și o duse cu el. Bunica mă luă de mână și mă duse spre biserica depărtată, printre cruci întunecate.

— De ce nu plângi și tu? mă întrebă ea, după ce ieșirăm din cimitir. Să fi plâns și tu puțin!

— Nu-mi vine, spusei eu.

— Dacă nu-ți vine, nu trebuie, rosti ea încetișor.

Nu înțelegeam: eu plângeam rar și numai de necaz, nu de durere; tata întotdeauna râdea de lacrimile mele, iar mama striga:

— Să nu plângi!

Trecurăm apoi în trăsură pe o stradă largă și foarte murdară, printre case roșii, întunecoase. Întrebai pe bunica:

— Dar broaștele n-au să iasă?

— Nu, nu mai ies, răspuse bătrâna. Lasă-le în plata Domnului!

Nici tata, nici mama nu rosteau așa de des și cu asemenea familiaritate numele lui Dumnezeu.

Peste câteva zile eu, bunica și mama mergeam cu vaporul, într-o cabină mică. Maxim, fratele meu nou născut,

murise și zăcea pe masă într-un colț, înfășurat în alb și legat cu o panglică roșie.

Urcat pe niște boccele și cufere, mă uit pe fereastra bombată și rotundă ca un ochi de cal. În dosul geamului ud, curge la nesfârșit o apă tulbure și spumoasă. Uneori, apa sărind mai sus, linge ochiul de sticlă. Fără să vreau, sar jos.

— Nu te teme, zice bunica și, urcându-mă ușor cu mâinile ei moi, mă așează din nou pe boccele.

Deasupra apei e o ceață umedă și sură; în depărtare se arată pământul întunecat, apoi din nou dispăre în ceață și în apă. Totul de jur împrejur se clatină.

Numai mama, cu mâinile încrucișate după gât, stă rezemată de perete, nemișcată. Fața ei e întunecată, ca de fier, și oarbă; ochii îi sunt strâns închiși; tace, și-i alta, nu știu cum, nouă; chiar rochia de pe ea e cu totul alta; n-o cunosc.

Uneori bunica îi spune încetișor:

— Varia, tu ai face bine să mănânci puțin. Mama tace și stă nemișcată.

Cu mine, bunica vorbește în șoaptă; cu mama, mai tare, dar cu precauție, nu știu cum, cu sfială și foarte puțin. Parcă s-ar teme de mama. Îmi dau și eu bine seama de lucrul acesta, care mă apropie foarte mult de bunica.

— Saratov! spuse mama cu un glas neașteptat de puternic și de supărat. Dar unde-i marinarul?

Până și cuvintele și sunt ciudate, străine: Saratov... marinarul.

Intră un om gros, lat în spate, cărunt, îmbrăcat în albastru închis, cu o lădiță. Bunica luă lădița, așează în ea trupul fratelui meu și, cu brațele întinse, porni spre ușă. Dar groasă cum era, nu putea să treacă decât pieziș pe ușa îngustă și se opri, încurcată și caraghioasă, în fata ei.

— He-e, maică! strigă mama, îi luă sicriul, și dispărură amândouă, iar eu rămăsei în cabină, uitându-mă la omul în albastru.

— S-a dus frățiorul! rosti omul, aplecându-se spre mine.

— Cine ești?

— Sunt marinar.

— Dar Saratov cine-i?

— Un oraș, uită-te pe fereastră; iată-l!

În dosul ferestrei pământul se mișca. Întunecat și prăpăstios, pământul scotea aburi, amintind o felie mare de pâine, proaspăt tăiată.

— Dar bunica unde s-a dus?

— S-a dus să-și înmormânteze nepoțelul.

— Au să-l îngroape în pământ?

— Da, firește. În pământ.

Îi povestii marinarului cum au fost îngropate niște broaște la înmormântarea tatii. Marinarul mă ridică în brațe, mă strânse tare la piept și mă sărută.

— E-e, dragă, tu nu înțelegi încă nimic! zise el. De broaște n-are de ce să-ți fie milă. Dă-le încolo! Să-ți fie milă de mama, uite cum a lovit-o necazul!

Deasupra noastră se auzi un vuiet, un urlet. Știam acum că e vaporul și nu m-am speriat; marinarul mă lăsă jos în grabă și alergă afară, zicând:

— Trebuie să fug!

Îmi veni să fug și eu. Ieșii în ușă. Pe culoarul îngust, cufundat în semiîntuneric nu era nimeni. Nu departe de ușă, pe treptele scării, luceau niște stinghii de alamă. Uitându-mă în sus, zării niște oameni cu traiste și boccele în mâini. Se vedea bine că pleacă acum cu toții de pe vapor: va să zică, trebuie să plec și eu.

Dar când, împreună cu mulțimea aceea de oameni, mă pomenii și eu lângă bord, dinaintea punții, toți începură să strige:

— Al cui e? Al cui ești tu?

— Nu știu.

M-au îmbrâncit mult timp, m-au izbit, m-au pipăit. În sfârșit, se arătă marinarul cel cărunț și mă înhață, explicând:

— E din Astrahan, din cabină...

Mă coborî în fugă în cabină, mă lăsă printre boccele și plecă, amenințându-mă cu degetul:

— Îți dau eu ție!

Zgomotul de deasupra capului se potolea treptat,

vaporul tremura acum și nu mai bufnea pe apă. Fereastra cabinei fu întunecată de un zid/ud; se făcu întuneric, înăbușitor, boccelele parcă s-ar fi umflat, stingherindu-mă, și totul era urâcios. Dacă cumva m-au părăsit pentru totdeauna, singur, pe vaporul gol?

Mă apropiiai de ușă. Nu se deschidea, mânerul de alamă nu se putea întoarce. Luând sticla cu lapte o izbii de mâner din răputeri. Sticla se sparse, laptele îmi udă picioarele, îmi intră în cizme. Amărât de nereușită, mă culcai pe boccele, începui să plâng încetișor și, scăldat în lacrimi, adormii.

Când mă trezii, vaporul din nou bufnea și tremura, geamul cabinei ardea ca soarele. Bunica, stând lângă mine, își pieptăna părul și se încrunta, șoptind ceva. Avea un păr nespus de bogtat, care îi acoperea umerii, pieptul, genunchii și ajungea până jos, negru, bătând în vânt.

Ridicându-l cu o mână de pe dușumea și ținându-l sus cu cealaltă, de-abia pătrundea în pletele dese cu pieptănul rar de lemn; buzele i se strâmbau, ochii negri sclipeau mânioși, iar fața, în atâta masă de păr, devenise mică și caraghioasă.

Azi se arăta răutăcioasă; dar când o întrebai de ce are păr așa de lung, îmi răspunse cu vocea ei de ieri, caldă și dulce:

— Ca pedeapsă mi l-a dat Dumnezeu, se vede: poftim de-l piaptână, afurisitul! în tinerețe mă făleam cu coama asta, la bătrânețe o blestem! Mai dormi! E încă devreme, soarele de-abia a răsărit...

— Nu-mi mai este somn!

— Ei, atunci nu dormi! conveni ea îndată, împletindu-și coada și uitându-se la canapeaua unde dormea mama, cu fața în sus întinsă ca o coardă. Cum de ai spart tu ieri sticla? Vorbește încet!

Vorbea cântându-și cuvintele într-un chip, nu știu cum, deosebit, și cuvintele se întipăreau în mintea mea ca niște flori, tot atât de blânde, vii și pline de vlagă.

Când zâmbea, pupilele întunecate ca niște vișine se lărgeau, se aprindeau de o lumină neobișnuit de plăcută, zâmbetul descoperea niște dinți albi și puternici și, cu toată mulțimea de zbârcituri de pe pielea întunecată a feței, toată

fața ei părea luminoasă și tânără, îi strica foarte mult numai nasul moale cu nările umflate și cu vârful roșu.

Trăgea tabac dintr-o tabacheră neagră, împodobită cu argint. Toată ființa bunicii era întunecată, dar luminată dinăuntru, prin ochi, de o lumină nestinsă, veselă și caldă. Bunica era încovoiată, aproape gheboasă, foarte grasă, însă se mișca ușor și îndemânat, ca o pisică mare; era și moale, întocmai ca acest animal blând.

Până la apariția ei, eu parcă dormisem, cufundat în întuneric; dar se arătă ea, mă trezi, mă scoase la lumină, legă totul din jurul meu într-un fir neîntrerupt, într-o horbotă multicoloră, și deodată deveni pentru toată viața prietena mea, ființa cea mai apropiată, cea mai înțeleasă și mai scumpă inimii mele.

Numai iubirea ei dezinteresată pentru întreaga lume m-a mângâiat, înzestrându-mă pentru greutățile vieții cu o mare putere.

Acum patruzeci de ani, vapoarele se mișcau încet; până la Nijni-Novgorod am mers mult timp, și-mi amintesc bine aceste zile, când pentru întâia dată m-am îmbuibat de frumusețe.

Se făcuse timp frumos; de dimineață până seara stăteam cu bunica pe covetă, sub cerul senin, uitându-mă la malurile muiate în aurul toamnei și brodate cu mătase ale Volgăi. Fără grabă, alene și bufnind cu roțile pe apa cenușie-albastră, vaporul roșu-deschis se târăște în sus, contra curentului, remorcând un șlep legat cu un cablu lung. Șlepul e sur și seamănă cu o urechelniță.

Pe nesimțite plutește soarele deasupra Volgăi; la fiecare ceas, totul de jur împrejur e altfel, totul se schimbă; dealurile verzi seamănă cu niște falduri pe îmbrăcămintea bogată a pământului; pe maluri se arată sate și orașe, care de departe seamănă a jucării; o frunză aurie de toamnă plutește pe apă. - la privește cât e de frumos! zice bunica în fiecare clipă, trecând de la un bord la altul, și întreaga-i ființă se luminează; ochii i se lărgesc de bucurie.

Adesea, contemplând malul, uită de mine: stă lângă

bord, cu mâinile încrucișate pe piept, zâmbește în tăcere și are lacrimi în ochi... O trag de fusta neagră, cu flori.

— A? tresare bunica. Mi se pare că am adormit și visez.

— De ce plângi?

— De bucurie, drăguță, și de bătrânețe, zice ea, zâmbind.

Sunt bătrână doar, am trecut de șaizeci de ani.

Și, după ce trage din tabacheră, începe să-mi povestească niște istorii ciudate despre niște haiduci buni, despre oameni sfinți, despre fel de fel de sălbăticiuni și puteri necurate.

Poveștile le spune încet, cu aer misterios, aplecându-se spre fața mea și privindu-mă în ochi, cu pupile lărgite, parcă ar vărsa în inima mea o putere care mă ridică. Atunci când vorbește, parcă ar cânta. Și cu cât vorbește, cu atât se înșiră cuvintele mai frumoase. S-o ascuți e o plăcere nespusă. O ascult și o rog:

— Mai spune!

— Și pe urmă, uite ce-a mai fost: pe vatră, strigoii cel bătrân și-a opărit un picior cu supă, a început să se legene, și să scâncească: „Vai, șoarecilor, tare mă doare! Vai, șoriceilor, nu mai pot!”

Ridicând piciorul, bunica îl apucă în mâini, îl leagănă, își zbârcește fața așa de caraghios, că parcă ar durea-o și pe ea.

Împrejur stau marinarii niște oameni bărboși și blânzi ascultă, rîd, o laudă și o roagă și ei:

— Mai zi, babușca, mai zi!

Apoi adaugă:

— Hai la cină cu noi!

La cină, pe ea o cinstesc cu rachiu, pe mine cu pepeni verzi și cu pepeni galbeni. Asta se face pe ascuns: e unul pe vapor care nu dă voie să se mănânce fructe; le ia și le aruncă în apă. Umblă ca gardiștii cu nasturi de alamă și totdeauna e beat. Lumea se ferește de el.

Mama iese rar pe covertă și se ține la o parte de noi. Tace mereu... Trupul ei mare și zvelt, obrazul întunecat, parcă de fier, greaua cunună de păr bălai împletit, întreaga ei ființă puternică și hotărâtă mi se înfățișează azi ca printr-o ceață sau printr-un nor străveziu: prin el privesc de departe și

neprietenos! niște ochi cenușii tot așa de mari ca și ai bunicii. Odată, mama rosti sever:

— Râde lumea de dumneata, maică!

— D-apoi lasă-i în plata Domnului! răspunse bunica repede cu nepăsare. Las' să râdă, să fie sănătoși!

Mi-aduc aminte de bucuria copilărească a bunicii la vederea Nijni-Novgorod-ului. Mă zgâlțâia de braț, mă îmbrâncea spre bord și striga:

— Uite, uite, ce frumos! Iată-l dragă, Nijni al nostru. Iată-l, orașul lui Dumnezeu! Uite bisericile: parcă zboară!

Și o rugă pe mama, aproape cu lacrimi:

— Variusa, ia privește, te rog! A? Ce zici? L-ai uitat! Bucură-te!...

Mama abia zâmbi, întunecată.

După ce vaporul se opri în fața frumosului oraș, în mijlocul râului încărcat de vase, zburliț de sutele de catarge ascuțite, de bord se apropie o barcă mare cu o mulțime de oameni, se agăță cu o cangă de puntea lăsată în jos, și, unii după alții, oamenii începură să se urce pe coverță. Înaintea tuturor mergea iute un bătrânel uscat și micuț, într-o haină neagră, lungă, cu o bărbuță roșie-aurie, cu nasul ca un cioc de pasăre și ochii verzi.

— Tăticule! strigă mama cu o voce groasă și tare, și se lăsă peste dânsul, iar el, luându-i în mâini capul și netezindu-i mereu tâmplele cu mâinile mici și roșii, striga și țipa:

— Ce e, proasto? A-a! Asta-i... Vai de voi...

Bunica îi îmbrățișa și-i săruta, nu știu cum, pe toți deodată, învârtindu-se ca un șurub; mă împingea și pe mine către oameni și zicea grăbită:

— Hai mai iute! Asta-i unchiul Mihailo, asta-i Iacov... Mătușa Natalia! Aștia-s frații, la amândoi le zice Sașa; asta-i sora lor, Caterina, tot din neamul nostru, uite câți sunt!

Bunicul o întrebă:

— Ești sănătoasă, mamă? Se sărutară de trei ori.

Bunicul mă smulse din grămada înghesuită de oameni și mă întrebă, ținându-mă de cap:

— Tu de unde ești?